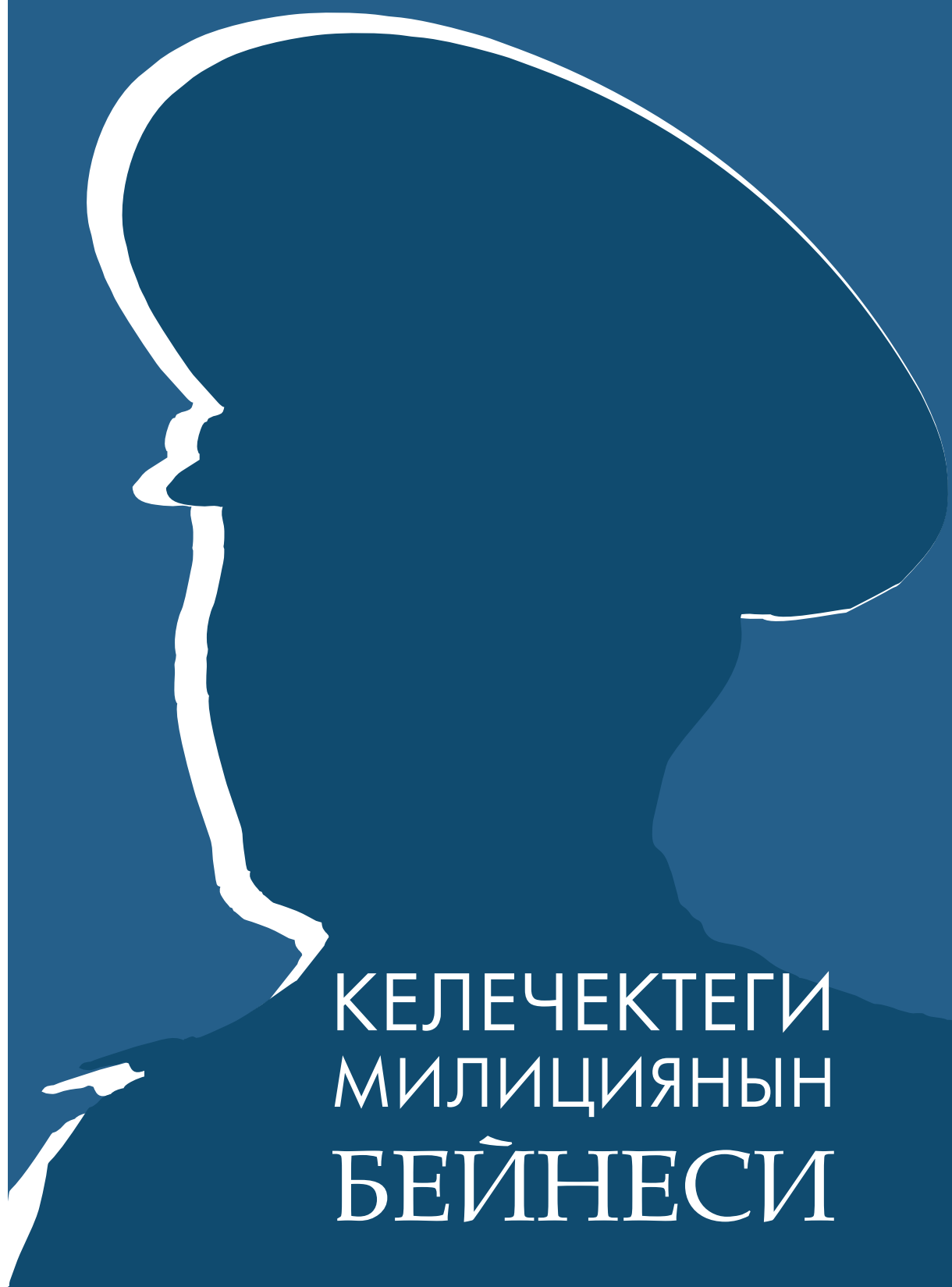

КЕЛЕЧЕКТЕГИ
МИЛИЦИЯНЫН
БЕЙНЕСИ

“Келечектеги милициянын бейнеси. Кыргыз Республикасынын жарандарынын ички иштер органдарынан күтүүлөрү” аналитикалык отчету “Жарандык союз” коомдук бирикмеси тарабынан Кыргыз Республикасында өткөрүлгөн изилдөөлөрдүн жыйынтыктарын өзүнө камтыйт. Талдоо иштери милиция менен социалдык кызматташууну өнүктүрүү боюнча Сейферуорлд уюмунун Кыргызстандагы жергиликтүү өкүлчүлүгү жана “Эл аралык толеранттуулук үчүн” коомдук фонду тарабынан АКШ Өкмөтүнүн колдоосу менен ишке ашырылып жаткан ишмердүүлүктүн алкагында жүргүзүлгөн. Документ укук коргоо органдарын реформалоо чөйрөсүндө чечим кабыл алуучуларга жана ушул тематика боюнча бардык кызыккан тараптарга арналган. Документ укук коргоо органдарын реформалоо чөйрөсүндө чечим кабыл алуучуларга жана ушул тематика боюнча бардык кызыккан тараптарга арналган.

Акыркы толуктоо: Бул отчет COVID-19 коронавирустук инфекциясынын дүйнөлүк пандемиясына жана Кыргызстандын кээ бир аймактарында өзгөчө абал, ал эми жалпы өлкө боюнча өзгөчө кырдаал режимдери киргизилгенге чейин жазылып бүткөн. Ага карабастан, күч органдарынын өзгөчө абал учурундагы ишмердигинде байкалган тенденциялардан улам изилдөөнүн тыянактары жана сунуштары ансайын олуттуу болуп бараткындыгын белгилеп өтөбүз.

Бул документтин мазмуну Сейферуорлд уюмунун, “Эл аралык толеранттуулук үчүн” коомдук фондунун жана АКШ Өкмөтүнүн расмий көз карашын чагылдырбайт.

КЕЛЕЧЕКТЕГИ МИЛИЦИЯНЫН БЕЙНЕСИ

Кыргыз Республикасынын
жарандарынын ички иштер
органдарынан күтүүлөрү

Автордук коллектив жана изилдөөчү топ:
Тимур ШАЙХУТДИНОВ, Анна ЗУБЕНКО, Урмат КАЗАКБАЕВ,
Жамал УМАНКУЛОВА (Erfolg Consult Company).

КЫСКАРТУУЛАР

АВК	– Аскер-врачтык комиссиясы
ДСМЧ	– Ден-соолугу боюнча мүмкүнчүлүгү чектелгендер
ДСМЧА	– Ден-соолугу боюнча мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар
ЖС	– Жарандык союз
ЖККББ	– жол коопсуздугун камсыздоо башкы башкармалыгы
ЖӨБ	– жергиликтүү өз алдынча башкаруу
ЖӨБО	– жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары
ЖТК	– жол-транспорт кырсыгы
ИИБ	– ички иштер башкармалыгы
ИИББ	– ички иштер башкы башкармалыгы
ИИК	– ички иликтөө кызматы
ИИМ	– Ички иштер министрлиги
ИИМ РОБ	– ИИМ республикалык окуу борбору
ИИО	– ички иштер органдары
КААБ	– коомдук алдын алуу борбору
КЖБР	– кылмыштардын жана жоруктардын бирдиктүү реестри
КК	– Кайгуул кызматы
МКК	– милициянын кайгуул кызматы
МККБ	– милициянын кайгуул кызматынын башкармалыгы
МЫӨ	– милициянын ыйгарымдуу өкүлү
РИИБ	– райондук ички иштер башкармалыгы
ТЖМЭШ	– турак жай менчик ээлеринин шериктиги
ICVS	– International crime victims survey
	(КЖЭИ – Кылмыштардын жабырлануучуларын эл аралык изилдөө)

МАЗМУНУ

Кириш сөз	5
Изилдөөнүн кыскача корутундусу	6
Методология	8
1-Бап. Милиция бүгүнкү күндө кандай кабылданат	9
§1. Өз ара аракеттенүү тажрыйбасы	10
Канчалык көп жана кандай жагдайларда	10
Милициянын аракеттери кандай кабыл алынат	10
§2. Милиция учурда жалпы жонунан кандай кабылданат	11
Милициянын ишинде кандай оң жана терс өңүттөр бар	11
Кайсы альтернативдик тараптарга кайрылышат	14
Басмырлоонун деңгээли кандай кабыл алынат	14
Салттык милдеттерди аткаруу кандай бааланат	15
Кандай ассоциациялар эске түшөт	16
II Бап. Келечектеги милициядан эмнелер күтүлөт	19
§ 3. Аталышын тандоо	20
§ 4. Келечектеги милиция кызматкеринин бейнеси	21
Милиционердин келбети жана жүрүш-турушу боюнча күтүүлөр	21
Милициядагы аялдардын катышуусу боюнча күтүүлөр	22
Келечектеги милициянын этникалык курамы боюнча күтүүлөр	22
Келечектеги милиция кызматкерлерин тандоодогу артыкчылыктар	23
§ 5. Келечектеги милициянын ишмердигинин багыттары боюнча күтүүлөр	24
Тыянактар жана элестетилген бейнени чындыкка айлантуу стратегиялары	29
Сунуштар	32

КИРИШ СӨЗ

Кыргызстандын учурдагы тарыхында милицияны реформалоо, коомчулуктун көз карашы боюнча, туруктуу талаш натыйжаларды жараткан процесске айланган. Айрым бир милдеттерди башка кызматтарга бөлүп берүү жана оптималдаштыруудан башка бардык эле советтик милициянын негиздери сакталып калууда. Бул дагы мамлекеттин башка институттары жана коомдун өзү өзгөчө өзгөрүүлөргө туш келгенине карабай болуп жатат. Укук коргоо системасынын (биринчи кезекте милициянын) коомчулуктун талаптарына ылайык жооп берүү мүмкүнчүлүгү боюнча суроо туулат.

Социологиялык изилдөөлөрдү өткөрүүдө милицияга ишеним көрсөтүү боюнча түз суроолор бир жактуу жоопторду бербейт, ал эми респонденттердин көпчүлүк бөлүгү нейтралдуу варианттарды тандашат. Алардын жүрүм-туруму боюнча талдоо көрсөткөндөй, көпчүлүк жарандар ички иштер органдары менен байланыштын аз болушуна аракеттенишет. Мындай байланыштар зарыл болгон учурда дагы болуп жатат. 2015-жылдагы мамлекеттик маалыматка ылайык кылмыштан жабыр тарткандардын 38 % гана арыз менен милицияга кайрылышса¹, жаңы маалыматтар боюнча Бишкектин алкагында бул көрсөткүч андан да азды - 19,6%² көрсөткөн.

Системалык кайра түзүүлөрдүн жаңы этабын киргизүү аракеттери калктын ишенбестигине кабылып жатат жана эксперттик уюмдарды мурдагы ишке ашпаган аракеттердин себептерин издөөгө мажбурлоодо. Алар башкаруу, каржылоо, укук ж.б. тегерегинде болушу мүмкүн.

Эксперттик изденүүлөрдүн дагы башка багыты, адамдардын керектөөлөрүнө укук коргоо системасы кандай түзүлүштө болушу керек экени менен байланышкан. Бул бир топ оор маселе. Ал тургай, укук коргоо системасынын айрым эле-

менттеринин иштеши боюнча, жарандык коомдун арасындагы изилдөө да, жалпы чечимдердин көптүгүн – чынында, декларациядан турарын көрсөтөт. Биринчиден, эл арасындагы сурамжылоодо айкындык аз болуп мүнөздөлгөнү мыйзам ченемдүү көрүнүш. Экинчиден, коомдук пикир тез өзгөрөт жана конъюнктурага (шартка) жараша алмаша берет.

Чечим кабыл алуу адистердин милдети. Анда коомдук пикир боюнча изилдөө жүргүзүүнүн кандай зарылдыгы бар?

ЖС көп жылдык байкоолору көрсөткөндөй, ИИО күнүмдүк иш пландарындай эле, реформалоонун иш-чараларын иштеп чыгуу, көбүнчө, ведомствонун өзүнүн ичинде жүргүзүлөт. Эксперттер жана жарандык коомдун өкүлдөрү сейрек аралашат (тартылат). Мындай ыкма көнүмүш болуп калган, ал аз каражат жана убакытты талап кылат. Жашоочулардын суроолору боюнча изилдөөлөрдүн жүрүшүндө аныкталгандардын негизинде укук коргоо органдарынын пландарын түзүү тажрыйбасы, эл аралык жана бей өкмөт уюмдары тарабынан колдоо тапкан мындай ишмердүүлүктөр сейрек учурлар менен гана чектелген.

Пландоого коомчулукту аз тартуунун кесепетинен, ал айрыкча системалуу маселелерге байланыштуу болсо, укук коргоо ишмердүүлүгү эл күткөндөн ажырымдап калган.

Укук коргоо органдарынын ишмердиги боюнча коомдук күтүүлөр турганда, моделди өзгөртүү, системага жана бул сектордо өткөрүлгөн реформаларга жарандардын ишенимин арттыруу каралган.

Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарын реформалоого көмөктөшүү максатында ИИО азыркы системасын кабылдоо жана ишмердигинен күтүүлөр боюнча изилдөө жүргүзүлгөн.

1 Жарандык союз. Коомдук коопсуздук боюнча эл аралык изилдөө. Бишкек: 2015. URL: <https://reforma.kg/media/post/postpdf/2018-06-09-1934749430.pdf>

2 Кыргыз Республикасынын улуттук статистикалык комитети, UNODC. Бишкек ш. жана пилоттук жаны конуштар боюнча виктимологиялык изилдөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча отчет. Бишкек: 2019.

Жогорку Кеңештин укук тартиби, кылмыштуулук менен күрөшүү жана коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча Комитети аталган изилдөөлөрдүн тыянагын алууга кызыккандыгын, бул өз кезегинде аталган документтеги сунуштар парламенттин мыйзам чыгаруу жана көзөмөлдөө ишмердигинде пайдаланылуучу багыт болуп калышы мүмкүн экендигин белгилеп кетүү керек.

Изилдөөлөрдүн жыйынтыктары ушул аналитикалык документте көрсөтүлгөн. Алар пайдаланылган методология жана сурамжылоонун географиялык камтуусу бар маалыматтар менен коштолот. Алынган маалыматтар эки главага бөлүнгөн: биринчиси, бүгүнкү милиция жөнүндөгү калктын пикирин камтыйт, экинчиси – келечектеги милициянын бейнеси жөнүндө. Документтин жыйынтыктоочу бөлүгүндө авторлор милициянын күтүлүп жаткан бейнесин ишке ашырууга багытталган стратегияларды жана так сунуштарды берип, жыйынтыктарды талдайт.

ИЗИЛДӨӨНҮН КЫСКАЧА КОРУТУНДУСУ

- Келечектеги милициянын бейнесин изилдөө, Кыргыз Республикасынын жашоочуларынын көз карашында милиция кандайча иштөө керектиги жөнүндө жарандардын негизги күтүүлөрүн аныктоого багытталган. Талдоо, Жогорку Кеңештин укук тартиби, кылмыштуулук менен күрөшүү жана коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча Комитетинин суранычы боюнча өткөрүлүп, милицияда реформа жүргүзүү жана анын айрым бир функцияларын өнүктүрүүгө көмөктөшүү боюнча Сейфериорлддун, “Эл аралык толеранттуулук үчүн” коомдук фондусунун жана Жарандык союздун иш аракетинин бөлүгү болуп эсептелет.
- Курал катары, айылдык жана шаардык типтеги түрдүү калктуу пункттарда өткөрүлгөн фокус-топтук маектешүүлөр жана аңгемелешүү сыяктуу интервьюлар пайдаланылган. Суролор эки топко бөлүнгөн: (1) милициянын азыркы учурдагы ишмердигин кабылдоо; (2) милициянын келечектеги ишине байланыштуу күтүүлөр.
- Талдоонун жыйынтыгы боюнча милициянын күтүлгөн бейнесин ишке ашыруу боюнча стратегиялар жана так сунуштар берилди.

Изилдөөнүн негизги тыянактары:

- Калктын милиция менен көбүрөөк байланышы, милицияга кайрылышкан жабырлануучулар менен болот (30,3%), ошондой эле жол коопсуздугун камсыздоо башкармалыгынын инспекторлору токтоткон айдоочулар (24,6%). Ошондой эле адамдар милицияны коомдук жайларда көрүшөт. Ошол себептен бардык милиция тууралуу көз караш башка кызматтар: тергөө, ЖККББ, МКК жана МЫӨ ишмердиги менен пайда болот.
- Милициянын ишмердигинин оң тарабы катары көбүнчө респонденттер өздөрү туш келген кызматкерлердин сылыктыгын жана укуктук тартипти камсыздоодогу ИИОнын өзүнүн ролун аташат. Милициянын кемчиликтерин жана көйгөйлөрүн айтуу менен респонденттер коррупцияны, айлык акынын төмөнкү деңгээлин жана кадрлардын начар даярдыгын белгилешет.

- Респонденттердин жарымынан көбү (50,8), алардын топторунун өкүлдөрү кээде коопсуздук боюнча көйгөйлөр пайда болгондо милициядан эмес, башка тараптардан, аксакалдардан, туугандардан, аксакалдар сотторунан, ЖӨБО жардам издешерин белгилешкен. Муну респонденттер коомчулуктагы салттар, укук коргоо органдарына ишенбөөчүлүк, ортомчуларды табууга калоосу, ж.б. менен түшүндүрүшөт.
- Респонденттердин көпчүлүгү (75%) милицияга кайрылууда жынысына байланыштуу дискриминация маселесин көрбөгөнү менен, 17,5% карама-каршы көз карашты карманышат. Ошону менен бирге аялдар эркектерге караганда гендерлик дискриминациянын бар болгонун эки эседен көбүрөөк айтышат.
- Респонденттердин көпчүлүгү калктын аярлуу топторунун өкүлдөрүнүн жана жакыр жашагандардын милицияга бирдей кайрылуу мүмкүнчүлүктөрүнүн жоктугуна ишенишет.
- Адамдарга азыркы милицияны ала таяк менен жолдо турган ЖККББ инспектору түрүндө жана кылмышкерлерге карата күч колдонуу операциясын ишке ашыруучу жана кайгуул кызматкерлер түрүндө көрүү көнүмүшкө айланган. Ошол эле кезде, кыйынчылыкка кабылган адамдарга жардам берип жаткан милицияны көрүү адат эмес.
- Респонденттердин көпчүлүгүнө “милиция” деген аты артыкчылык болуп эсептелет. Ошол эле кезде респонденттер үчүн аталыш маселеси экинчи планда калып, укук коргоо органдарынын ишинин сапатын жогорулатууга болгон талаптар биринчи планга чыкты.
- Милиция кызматкерлерин тандоодо коюлуучу талаптар боюнча суроолорго жооп берип жатып респонденттер алардын квалификациясын жана билим денгээлдерин аташты. Көпчүлүк респонденттер милициянын катарында этникалык азчылыктардын жана аялдардын өкүлчүлүгүнүн көбөйтүлүшү тууралуу белгилешти. Күткөн жагдайлардын маанилүү бөлүгүн милиционерлердин физикалык жактан чымыр даярдыгы менен байланыштырышат.
- Жарандар таза, принципиалдуу, акыйкат, сылык жана жоопкерчиликтүү, ошондой эле калк менен тил табыша билген кызматкерлерди көргүсү келет.
- Жарандардын көз карашы боюнча милициянын келечектеги ишинин маанилүү багыттары болуп жол коопсуздугун камсыздоо, экстремизм менен күрөшүү, кыйынчылыкты жараткан өспүрүмдөр жана жашы жете электер менен иштөө, адамдарга жардам көрсөтүү эсептелет.
- Региондордун алкагында, адамдар коопсуздуктун ар кандай көйгөйлөрүн артык деп эсептешет. Алардын ичинде - коррупция, баңгилик жана аракечтик, жол-транспорт кырсыктары. Коррупция менен күрөшүү милициянын түздөн-түз милдетине кирбегени менен, изилдөөлөрдүн тыянактары кызматкерлердин арасындагы коррупцияны жок кылууга багытталган ИИО системасында кайра түзүүлөрдүн зарылдыгын белгилейт.

МЕТОДОЛОГИЯ

Изилдөөнүн максаты – укук бузуулардын алдын алуучу жана коопсуздукту камсыз кылуунун башкы катышуучусу болгон милициянын келечектеги бейнеси жана анын ролу тууралуу жарандардын эң негизги күтүүлөрүн аныктоо, андан ары чечим кабыл алуучу жактарга өткөрүп берүү болгон.

Максаттык аудитория – 18 жана андан жогорку жаштагы Кыргыз Республикасынын жарандары. Жынысын, этникалык таандыктыгы жана жаш курагынын топторун эске алуу менен калктын негизги топтору камтылды.

Изилдөө 2019-жылы өткөзүлгөн кабинеттик жана талаа фазаларын камтыган.

Кабинеттик талдоо (desk research) – кошумча маалыматтарды карап чыгуу жана талдоо, куралдарды иштеп чыгуунун негизи болгон жана кийин отчет жазууда, негизги ыкмалардын бири. Кабинеттик талдоонун негизги документтери болуп изилдөө ишинин темасына тиешеси бар, мурдагы изилдөөлөрдүн тыянактары жана башка документтер, отчеттор, маалыматтардын расмий булактары жана башка материалдар болду.

Талаа фазасы – эки курал пайдаланылды: тереңдетилген (полуструктурированные) интервью жана фокус-топтук дискуссиялар.

Респонденттерди тандоо “кар томолотуу” ыкмасы менен ишке ашты. Максатталган топтун ар бир мүчөсү, ушул топко кирген, дагы бир же бир нече адамдын атын аташы мүмкүн, тандоонун аталган ыкмасы ушуга негизделген. Ошону менен бирге тандоого ылайык квоталык талаптар сакталган.

Тереңдетилген интервьюлар Erfolg Consult компаниясынын тажрыйбалуу социологдорун тартуу менен өткөрүлдү. Ал Чүй, Жалал-Абад, Ош областтарынан, Бишкек, Ош, Жалал-Абад шаар-

ларынан 120 респондентти камтыды. Ар бир региондо респонденттердин төмөнкү категорияларын камтыган 40тан талаа интервьюлары өткөрүлгөн:

- акыркы 3 жылда ЖККББ жана/ же МЫӨ менен кездешкендер;
- акыркы 3 жылда жабырлануучу болгондор;
- акыркы 3 жылда милиция менен кездешпегендер.

Тереңдетилген интервьюлардын суроолору төмөнкү тематикалык блокторго бөлүнгөн:

- Өз ара аракеттенүү жана кабыл алуу боюнча жеке тажрыйбасы;
- Жеке тажрыйбасына байланыштырбай милицияны кабыл алуу;
- Милициянын келечектеги бейнеси.

Интервьюнун бардык процесси диктофонго жазылып, аудиожазуулар кайра иштетүүгө берилген. Сурамжылоонун орточо созулушу 30-45 мүнөттү түздү.

Ар биринде орточо 10 респонденттин катышуусу менен Бишкек шаарында жана Баткен, Жалал-Абад, Ош, Чүй областтарында 8 фокус-топтук дискуссиялар өткөрүлгөн.

Суроолор блокторго бөлүнгөн:

- милиция менен өз ара аракеттенүү жеке тажрыйбасы;
- милиция менен жолугууну каалоо;
- милициянын калктын түрдүү топтору менен бирдей мамилеси;
- көңүл бөлө турган коопсуздук көйгөлөрү.

Фокус-топтук дискуссиялар өздүк күч менен, ошондой эле Сейферуорлд жана «Эл аралык толеранттуулук үчүн» коомдук фондусунун ар бир региондогу өкүлдөрүн тартуу менен өткөрүлдү.

Пайдаланылган ыкмалар, тургундардын милицияга карата болгон мамилесинин багытын жана укук коргоо органдарынын келечегине байланышкан күтүүлөрдү аныктоого жардам берет.

I БАП

МИЛИЦИЯ БҮГҮНКҮ КҮНДӨ КАНДАЙ КАБЫЛДАНАТ

Бул бөлүмдө милициянын бүгүнкү күндөгү иш-аракети боюнча калктын түшүнүгү жаатындагы изилдөөлөрдүн жыйынтыгын камтыйт. (§1) Ички иштер органдары менен өз ара аракеттенүү жеке тажрыйбалары жана алардын иш аракетине канааттануунун деңгээлин камтыган маалыматтар келтирилген. (§2) Жалпы милициянын иши боюнча, оң жана терс көрүнүштөрдүн таралышы, укук коргоо органдарынын ишиндеги багыттарды түшүнүү ж.б. респонденттердин баалары берилген.

§1. ӨЗ АРА АРАКЕТТЕНҮҮ ТАЖРЫЙБАСЫ

Бул параграф милиция менен респонденттердин өз ара аракеттенүүсүнүн жеке тажрыйбасына байланышкан жана ушундай өз ара аракеттенүү болуп өткөн шарттарды изилдөөлөрдүн тыянактарына арналган. Укук коргоо органдарынын кызматкерлеринин иш-аракеттерине сурамжылоого катышкандардын субъективдик (жеке) баалосунун маалыматы келтирилген.

Канчалык көп жана кайсыл шарттарда

Адамдар милиция менен үзгүлтүксүз кезигишет. Сурамжылангандардын 76,1% акыркы 3 жылда ар кандай ишке байланыштуу милиция менен өз ара аракеттенишкен, көбүнчө **кылмыштардын жабырлануучуларынын ролунда (30,3%) жана жол коопсуздугун камсыздоо башкармалыгынын инспекторлору (ЖККББ) токтоткон унаа ээлери болгондор (24,6%)**.

Мындай шарттардын ичинде төмөнкү учурлар да аталды: милициянын ыйгарымдуу өкүлү (МЫӨ) менен өз ара аракеттенүү (9,2%), көчөдө милициянын кайгуул кызматынын кызматкерлери (МКК) тарабынан токтотулгандар (9,2%), кылмышка күбө катары өткөндөр (3,5%), кылмыш жасаганга шектүү болгондор (0,7%). Көрсөтүлгөн убакытта милиция менен кезигишпегендер – 23,9%.

«Милиция менен тыгыз иштешебиз, милиция менен калктын ортосунда турабыз. Ошондой эле долбоорлор боюнча бирге иштешебиз. Акыркы 3 жылда милиция менен өз ара аракеттенүүнүн натыйжасында жергиликтүү көйгөйлөрдү чечип жатабыз. Мисалга, укук бузуулардын алдын алуу, үй-бүлөлүк зомбулук, жаштар менен диндик агымдардын (өкүлдөрүнүн) пикир келишпестиктери менен иштөө. Ошондой эле 10 башкармалык менен иштейбиз».

*КААБтын мүчөсү, 61 жашта,
Ырыс айылы, Жалал-Абад областы*

«Биздин милициянын ыйгарымдуу өкүлү менен дайыма иштеймин. Биздин милиция менен ишибиз кайсы бир учурлар менен эле чектелбейт, биз милициянын ыйгарымдуу өкүлү менен дайыма кезигип турабыз. Жаштар менен иштөөнү да бирге пландайбыз».

кварталдык комитеттин төрайымы, аял, 59 жашта, Киргшелк айылы, Чүй областы

Жеринде, активисттердин өз ара аракеттенүүлөрүнүн санынын күчөгөндүгүн, айрыкча бул коомдук алдын алуу борборлордун (КААБ), маала комитеттердин жана турак жай менчик ээлеринин шериктиги (ТЖМЭШ) тарабы аркылуу болуп жаткандыгын фокус-топтор айтышат. Бирок бул көбүнчө буга окшогон ишмердиктерге колдоо көрсөтүүчү эл аралык жана бей өкмөт уюмдардын долбоорлору ишке ашырылып жаткан аймактарга тиешелүү.

Ошол эле кезде, сурамжыланган активисттер, МЫӨ ичинде тез алмашуулардын болуп турушу милиция менен жумушчу байланыштарды орнотууга кыйынчылык жаратаарын белгилешет. **Милициянын ыйгарымдуу өкүлү эки же андан көп жыл иштеген аймактарда жашоочулар менен туруктуу кызматташуулардын калыптангандыгы байкалат.**

Милициянын аракеттери кандай кабыл алынат

Акыркы үч жылда милиция менен байланышкан сурамжылангандардан укук коргоо органдарынын өкүлдөрүнүн аракеттерине баа берүүнү суранышкан. Жалпысынан 31,7% респонденттер оң баа, 24% респонденттер терс, 8,3% нейтралдуу баа беришкен. 35,8% респонденттер өз бааларын аныктай алган эмес.

Милиция кызматкерлеринин аракеттериндеги жагуучу жана жакпоочу факторлорду аныктоо үчүн тактоочу суроолор дагы берилген. Респонденттерге жооптун бир нече варианттарын тандоого мүмкүн болду.

Ошентип, респонденттер оң факторлордун ичинен сылыктыкты (26%), так түшүндүрүнүү (22%), коррупциялык белгилердин жоктугун (19,1%) аташты. Ошол эле учурда, 6,8% аларга эч нерсе жакпаганын белгилешип, 22,6% бул суроого жооп бере алышкан жок.

Милиция кызматкерлеринин аракетиндеги жакпаган (терс факторлорду) айтып жатып, ре-

спонденттер, аракетсиздикти жана демилгенин жоктугун (12,9%), орой мамилени (9,1%), материалдык баалуулуктарды жана акча талап кылууну (9,1%), так түшүндүрө билбегендикти (7,6%) белгилешкен. 12,9% респонденттер ИИО кызматкерлеринин жүрүм-турумунан эч нерсе жакпаганын белгилесе, 22% баары жакты деп жооп берген, 26,5% бул суроого жооп берүүдөн кыйналышты.

Бул параграфта жазылган изилдөөлөрдүн жыйынтыктары көрсөткөндөй, милиция менен жашоочулар көбүнчө кылмыштардан жабырлануучулары катары, автоунаалардын айдоочулары, МЫӨ менен байланышуучу жашоочулар катары өз ара аракеттенишет. Бардык милициянын иши боюнча таасир көбүнчө ушул тажрыйбанын негизинде курулгандыктан, демек, ИИО ишмердигинин так ушул көз караштарга олуттуу реформатордук басым кылынышы керек.

Аталган суроолордун тобуна алынган жооптор, укук коргоо органдарына болгон ишенимди арттыра турган факторлор сыяктуу эле көйгөйлөрдүн да тургандыгын көрсөттү. Адамдар уламдан-улам ошол эле көз карашты (бирлери оң, башкалары терс мааниде) милициянын ишинде зарыл деп, өзгөчө милиция менен жашоочулардын өз ара аракеттенүүсү сыяктууларды аташат. Акыры, жарандар милициянын аракетинен сылыктыкты, коррупциянын жоктугун, демилгелүүлүктү, кайдыгерсиздикти, туура түшүндүрүү жана маалымдуулукту жолуктурушу керек.

§2. МИЛИЦИЯ УЧУРДА ЖАЛПЫ ЖОНУНАН КАНДАЙ КАБЫЛДАНАТ

Бул параграф респонденттер башынан өткөргөн кээ бир учурларга берилген бааларга көз каранды эмес, милицияны система катары кабылдаган изилдөөлөрдүн жыйынтыктарына арналган. ИИО ишмердигиндеги оң жана терс көрүнүштөрдүн таралышы боюнча ой пикирлер жана милдеттерди тартипке келтирүү боюнча, милициянын жашоочулардын көз карашы боюнча байланышкан түшүнүктөр жана маалыматтар камтылган.

Милициянын ишинде кандай оң жана терс өңүттөр бар

Респонденттерден милициянын ишмердигинде кандай оң жана терс сапаттар жолугат деп сурашкан. Ошону менен бирге, биринчи эки суроо ачык болгон, респонденттерге жооптордун вари-

анттары сунуш кылынган эмес, алар өз пикирлерин эркин билдире алышкан. Жыйынтыгы окшош жоопторду жалпылоонун эсебинен көрсөтүлгөн.

Азыркы милициянын ишмердигинде жолугуучу 1-2 эң жакшы сапатты атаңыз

Респонденттердин пикиринде милициянын ишиндеги сапаттардын “сылыктык” жана “боорукердик” (23%) көбүрөөк жолугат. Респонденттердин бир бөлүгү милициянын башкы оң тарабы - бул анын бардыгы тууралуу фактысы деп эсептешет (13%). Бул жооп бергендер укук коргоо органдарынын бардыгы тынчтыкты жана

коопсуздукту камсыз кылаарын түшүндүрүшкөн. Ошондой эле, адамдарга жардам берүү мүмкүнчүлүгү (6%), “абийирдүүлүк жана тарбиялуулук” (6%), “мыйзамга баш ийүү” (5%), “тартип” (5%) ж.б. сыяктуу абройлор аталган. 11% милициянын ишмердигинде эч кандай оң жактарын көрүшкөн жок, ал эми 6% жооп берүүдөн кыйналышкан.

Азыркы милициянын ишмердигинде жолугуучу 1-2 өтө терс сапаттарды жана көйгөйлөрдү атаңыз

Респонденттердин пикири боюнча, эң жайылтылган көйгөйлөр жана терс сапаттар болуп коррупция жана жеке кызыкчылык үчүн кызмат абалынан пайдалануунун жана башка формала-

ры (25%) эсептелет. Сурамжылангандардын 19% башкы көйгөйдү төмөнкү эмгек акыдан жана начар социалдык камсыздоодон көрүшөт. Алардын көпчүлүк бөлүгү ИИО кызматкерлеринин потен-

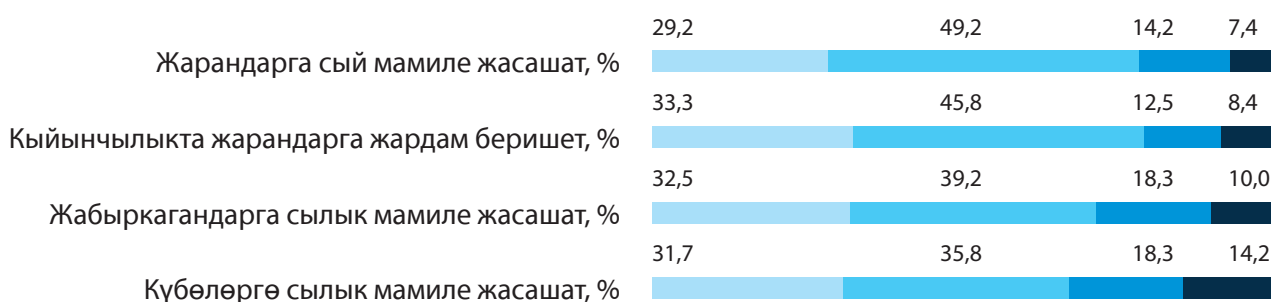
циалынын төмөнкү деңгээлине, ошондой эле ИИМдин кадрларды даярдоо жана тандоо саясатына (15%) көңүл бөлүшкөн. Ошондой эле жарандарга карата орой мамилелер (13%) белгиленген.

ИИО айрым функциялары начар ишке ашырылышы тууралуу (10%) респонденттер белгилешти. Ага, кылмыштардын бетин ачууда калк менен өз ара кызматташуудагы, коомдук жайларды кыдыруу, жашы жете электер менен иштөөдө жана калк ичинде укук бузуулардын алдын алуудагы одоно кемчиликтер мисал келтирилген. Милициянын өз функцияларын ишке ашырууга

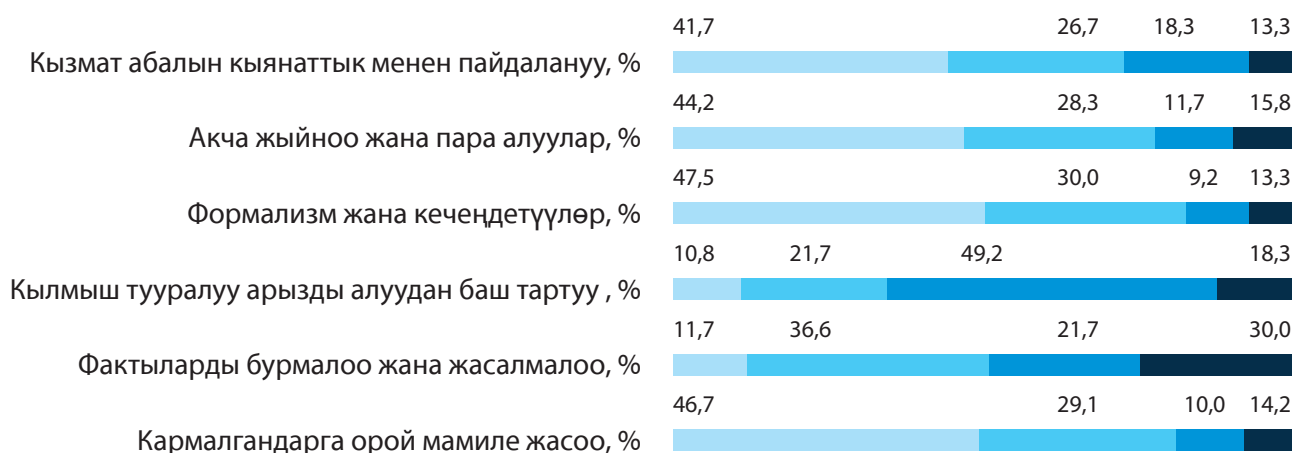
жолтоо болуп жаткан (9%), төмөнкү материалдык-техникалык камсыздоо дагы олуттуу кемчилик болуп эсептелинет. Жарандардын чакырууларына жооп кылууда жана иштерди кароодогу жайлык жана кечендетүүгө (7%) да адамдар өз нааразылыктарын билдиришет. Жарандардын статусуна жана жердигине жараша (5%) мамиле кылган, дискриминациянын көйгөйлөрүн өзгөчөлүгүнө жараша биринчи орунга койгон респонденттер да болушту. Ошол эле кезде, милициянын ишмердигинде терс жактарды жана көйгөйлөрдү 2% көргөн эмес жана 13% жооп берүүдөн кыйналышкан..

Турмуштагы кайсы бир конкреттүү учурлар боюнча талаш-тартышы жок эле милицияны кабылдоону изилдөө үчүн милициянын ишмердигиндеги бир топ оң жана терс сапаттардын таралышына баа берүү сунуш кылынган.

I блок – милициянын ишиндеги оң сапаттарга тиешелүү факторлор

II блок – милициянын ишиндеги терс сапаттарга тиешелүү жана мыйзамга каршы факторлор

Көңүл бөлүшкөн жарым-жартылай дээрлик кездешпейт баа бере албайм

«Оң сапаттардын ичинен – сылыктык, алар көңүл коюп угушат. Буга өзүм күбө болдум».

Аял, 64 жашта, Ош ш.

«Жашагандардын тизмесин сурашат. Кытайлардын жашагандыгын билип алышып, келишип (Кытай жандарынан) акча алып, “сааган” фактылар болгон».

ТЖМЭШ – төрайымы, аял,

41 жашта, Бишкек ш.

«Милициянын үч түрү бар; биринчиси келип жай гана түшүндүрөт, бул сенин өлкөң, мындай кылууга болбойт, ж.б. деп айтат, ал эми экинчиси келип дароо кыйкыра баштайт, орой мамиле кылат, ага жооп кылып сен да кыйкырасың, жогору жакта байланышың бар экенин айтсаң дароо тынчып калат, ал эми милициянын үчүнчү түрү эч нерсе кылбайт, жөн эле өтүп кетет».

эркек, 24 жашта,

Люксембург айылы, Чүй областы

Кайсы альтернативдик (башка) тараптарга кайрылышат

Укуктук тартип маселелери боюнча адамдар кайрыла турган, суроолордун өзүнчө бир блогу альтернативдик (башка) тараптарга тиешелүү болчу. Сурамжылангандардын 50,8 % кээде коомдук топтордун адамдары коопсуздук жана укуктук тартип маселелери боюнча биринчи кезекте башка тараптарга кайрыларын белгилешкен, 26,7% бул билдирүү менен макул эмес, ал эми 22,5% жооп берүүдөн кыйналышкан.

Альтернативдик тараптардын ичинен көбүрөөк сөз болгондору: улуулар жана аксакалдар сот-

«Азыр милицияга ишенбеген адамдар аябай көп, ошондуктан, укуктук тартип жана коопсуздук маселелерин чечүү үчүн милиция менен иштөө тажрыйбасы бар адамдарга, юристтерге, адвокаттарга же милиция менен жолугушууну мурда башынан өткөргөн адамдарга кайрылышат».

Эркек, 37 жашта, Зарбдор айылы, Ош областы

тору (16,4%), туугандары (12,1%), тааныштары (8,6%), үй комитеттери жана маала комитеттери (5,2%).

Милициянын ордуна альтернативдик тараптарга кайрылгандардын ичинен 56%, муну адамдар жамаатта ушундай кабыл алынган деп такташты. Алардын ою боюнча, кайрылууларды ЖӨБ баштап, аксакалдарга чейин кайрылып бүтүп, алар аркылуу маселени оной-олтоң чече алышат. Ошол эле кезде башка тараптарды тандагандардын 16% укук коргоо системасына жана милицияга ишенбегендиги менен түшүндүрүшөт. 11% адамдар ортомчуларды издешет, бул ИИО кээ бир кызматкерлери түзгөн көйгөйлөрдү чечүүгө жана ал жоопкерчиликтен чыгып кетүүгө жардам берет. Дагы 3% алардын коомдук топтору, иштерди чечүүнү создуктура бергендиги үчүн милиция менен байланышты азболушун каалагандыгын белгилешкен. (арыздарды кароо, укукка каршы фактыларга реакция жасоодо ж.б.).

Басмырлоонун деңгээли кандай кабыл алынат

Басмырлоонун деңгээлин кабылдоону изилдөө үчүн атайын даярдалган суроолор берилген. Респонденттердин көпчүлүгү (75%) милицияга кайрылууда жынысына карабай бирдей экени тууралуу мурдагы көз караштар менен макул болушкан, ошол эле кезде 17,5% карама-каршы

көз карашты карманышат. Ошону менен бирге, алардын жынысынын өкүлчүлүгүн дискриминация кылат деп эсептеген аялдардын саны эркектерге караганда көбүрөөк. Гендердик дискриминациянын белгилерин эркектер 10,2% жана аялдар 24,6% көрүшөт.

Бирок, түрдүү социалдык топтордун өкүлдөрүнүн милицияга кайрылуусунун тендиги тууралуу айтып жатып, респонденттер көбүрөөк сын көздүү болушкан. Ар кандай катмарына карбай милицияга бирдей кайрылуу мүмкүнчүлүгү бар деп эсептегендер 29,2 % гана түзүшкөн. Басмырлогого кабылуучу топтор деп, аз камсыз болгондор (42,7%), жаштар (9,4%), этникалык азчылыктар (3,4%) аталган.

ИИОдогу аял-кызматкерлер жана эркек кызматкерлердин калк менен өз аракеттенүүсүнүн айырмасы жөнүндө сөз кылганда, респонденттердин пикирлери бөлүнүп кетти. Бирөөлөр такыр айырмасы жок десе, башкалары аялдар катуурак келип, “алар менен макулдашууга келүү кыйын” дешсе, үчүнчү топ аялдар адамдар менен өз ара аракеттенүүгө жакшыраак ыктуу болушат деп ишенишет.

«Айырмасы жок. Милиция бардыгына жардам берет».

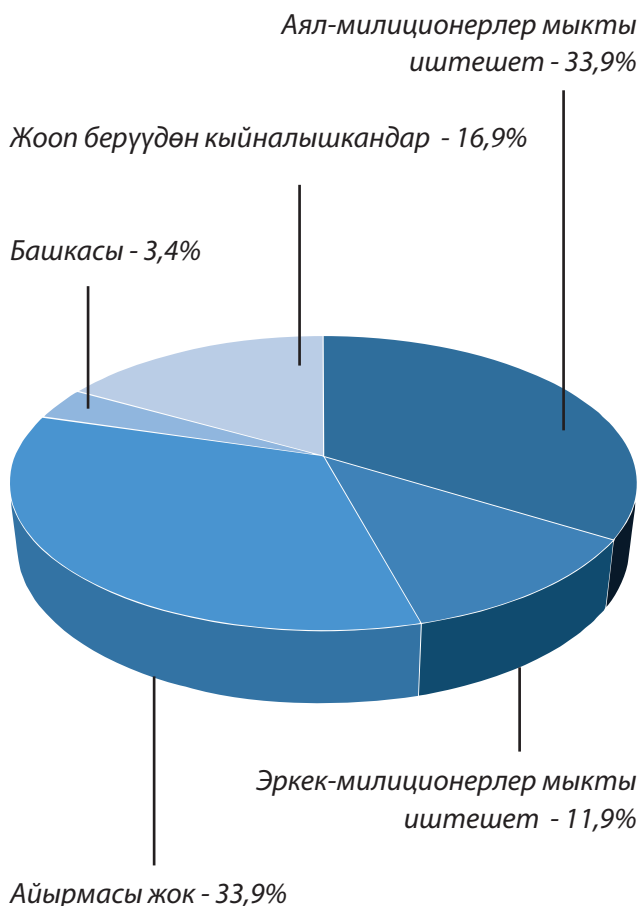
*Эркек, 65 жашта,
Беш-Күнгөй айылы, Чүй областы*

«Мисалга, милицияга жаштар кайрылса [адамдар – эскер. авторлор], аларга олуттуу маани беришпейт. Кары жана улгайган адамдарга, анан дагы акчалууларга олуттуу маани беришет. Майыптарга жакшы карашпайт».

Эркек, 37 жашта, Ош ш.

«Студент же колунда жок жашоочуга караганда, аларга мамлекеттик структурадагылар же байыраак адамдар кайрылса, тез көңүл бөлүшөт».

Аял, 45 жашта, Ош ш.

Салттык милдеттерди аткаруу кандай бааланат

Милиция ишке ашырган, демейдеги салттык милдеттердин аткарылышынын натыйжалуулугун баалоо үчүн, иштин багытынын тизмеси сунуш кылынган, анын ар биринин тушуна 1-5 чейин балл коюш керек болгон, 1 - иштебейт, 5 – эң на-

тыйжалуу иштейт, жана ортолоруна маанисине жараша. Төмөндө алынган жооптордун орточо маанилери, ошондой эле, минималдык балл (1), максималдык балл (5) койгон суралгандардын пайызы келтирилет.

№	Багыт	Орточо балл	1 балл	5 балл
1	Коомдук жайларда коопсуздукту сактоо	3,64	6,7%	5,8%
2	Жол коопсуздугун сактоо	3,56	5,8%	20,0%
3	Экстремизм менен күрөшүү	3,49	6,7%	0,8%
4	Жеткинчектер жана кыйынчылыкты жараткан өспүрүмдөр менен иштөө	3,44		7,5%
5	Баңги жана психотроптук заттардын таркашына каршы туруу	3,24	4,2%	7,5%
6	Адамдарга жардам берүү	3,19	6,7%	1,7%
7	Кылмыштардын бетин ачуу	3,18	8,3%	1,7%
8	Укук бузуулардын алдын алуу	3,09	10,0%	0,8%
9	Уюшкан кылмыштуулук менен күрөшүү	3,08	8,3%	6,7%
10	Жашоочулар менен өз ара аракеттенүү	3,03	15,0%	2,5%
11	Үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу жана ага болгон жооп	2,99	4,2%	0,8%

Милициянын өз милдеттерин аткаруусу боюнча баа 3 баллдын тегерегинде болсо да, айрым багыттары боюнча жогору, кээ бирөөлөрү төмөн бааланган. Ошентип, алынган маалыматтарга ылайык, жашоочулар коомдук жайларда коопсуздукту камсыз кылууну (3,64), жол коопсуздугун камсыздоону (3,56) жана экстремизм менен

күрөшүүнү (3,49) байкаганга ыктуу. Ошол эле кезде, үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу жана ага жооп кылууга (2,99), жашоочулар менен өз ара аракеттенүүгө (3,03), уюшкан кылмыштуулук менен күрөшүү (3,08) жана укук бузууларды алдын алуу (3,09) сурамжылангандарга аз байкалган.

Кандай ассоциациялар эске түшөт

Окшоштуктардын негизинде, биринчи кезекте ойго келгенде, адамдардын кайсы бир кубулушту же объектини кабылдоосун түшүнсө болот. Респонденттерге милицияны **түшүндүргөн кайсы бир сөздү** атоо сунуш кылынган. Алынган жооптор иштин учурдагы абалын эле мүнөздөбөй, анын кандай болушу күтүлгөнүн да белгилей кетишибиз керек.

Ошентип, 47,3% респонденттерде милиция “коргоочу жана күзөтчү” деген түшүнүк бар, 16,2% - “тартип жана адептүүлүк”, 2,7% - “сылыктык жана кесипкөйлүк”, 1,4% - “укук коргоочу”. Бирок, 10,9% милиция, “коррупцияны” гүлдөтсө, 8,1% - “акыйкатсыздык”, 4,2% ишенимдин жоктугу, 4,1% - “аракетсиздик жана демилгесиздик”, 2,7% - “сабатсыздык”, 2,4% башкалар.

Мүнөздү **фотосүрөттөр** баарынан жеңил чагылдырат. Респонденттерге ИИО учурдагы кызмат-

керлеринин ар кандай жүрүм-турумдарын жана көрүнүштөрүн чагылдырган сүрөттөрү тандоого сунуш кылынган. Аларды 5 баллдык шкала менен баалап, алардын ичинен кайсылары чындыкка көпчүлүк өлчөмдө кайсылары аз туура келери суралган.

Фотографиялар	Орточо	1 балл	5 балл
7	4,35	1,7%	53,3%
3	4,06	3,3%	44,2%
6	4,03	2,5%	42,5%
5	3,98	4,2%	45,0%
2	3,93	8,3%	48,3%
4	3,88	10,0%	43,3%
1	3,73	7,5%	38,3%
9	3,49	20,0%	40,0%
8	3,43	20,8%	43,3%

№1

№2

№3

№4

№5

№6

№7

№8

№9

Ушул параграфта чагылдырылган изилдөөлөрдүн жыйынтыктары, милициянын ишиндеги сапаттын жана оң жана терс сапаттардын таралыш деңгээлин аныктоого мүмкүндүк берди. Биринчи кезекте адамдарды, милициянын аларга болгон мамилеси, кызматкерлердин жеке жана кесиптик сапаттары, кадрлардын даярдыгынын деңгээли, өз милдеттерин так аткарышы тынчсыздандырат. Респонденттер түрдүү блоктордун суроолоруна жооп берип жатып, бул сапаттарды оң жана терс жагынан да эскеришкен.

Көпчүлүк респонденттер гендердик дискриминациянын көйгөлөрүн көрүшпөйт, ошол эле кезде социалдык дискриминация көбүрөөк көрүнүп турат. Ошого байланыштуу аялдуу топтор бул - аз камсыз болгондор, жаштар жана этникалык азчылыктар эсептелет.

ИИОнын салттуу милдеттерин аткарышын карап жатып, респонденттер коомдук жана жол коопсуздугун сактоо сыяктуу компоненттериндеги иштердин илгерилегенин белгилеш-

кен. Ошол эле кезде, жашоочулар менен өз ара аракеттенүү, үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу жана ага ага болгон жооп азыраак байкалат. Түшүнүк боюнча талдоо көрсөткөндөй, адамдарга, учурдагы милицияны жолдо ала таяк менен турган ЖККББнын инспектору катары, аймакта кыдыруу кылган жана кылмышкерлерге карата күч операциясын жасаган кызматкерлер түрүндө элестеткен көбүрөөк көнүмүш. Жардам берген милиция көнүмүш адат эмес.

Укуктарын коргоо маселелери менен адамдар кайрылып жаткан **альтернативдик (башка) тараптардын болушу**, милицияга болгон ишенбөөчүлүктү бир тараптан далилдеп турса, бул же тигил маселелерди башкалар жакшыраак чече алат деген ойду жаратат. Мындан тышкары, көптөгөн коомдук топтордо талаштарды чечүү үчүн аксакалдар соттору сыяктуу башка тараптарга кайрылуу салттары жайылтылган, бул өз кезегинде альтернативдик (башка) тараптарга кайрылуулардын себебин түшүндүрөт.

II БАП

КЕЛЕЧЕКТЕГИ МИЛИЦИЯДАН ЭМНЕЛЕР КҮТҮЛӨТ

Укук коргоо органдарынын келечегинен коомчулукта салыштырмалуу кандай күтүүлөрдүн бардыгын аныктоо – ушул изилдөөлөрдүн максаттарынын бири болуп саналат.

Милициянын келечектеги элесине байланышкан суроолордун блогу респонденттерге тереңдетилген интервьюларда жана фокус-топтордо берилген. Аталышына байланышкан суроолор (§3), сырткы келбет жана жүрүш-туруш, кызматкерлерди тандоодогу этникалык жана гендердик сунушталышы (§4), келечектеги милициянын ишиндеги приоритеттер (§5).

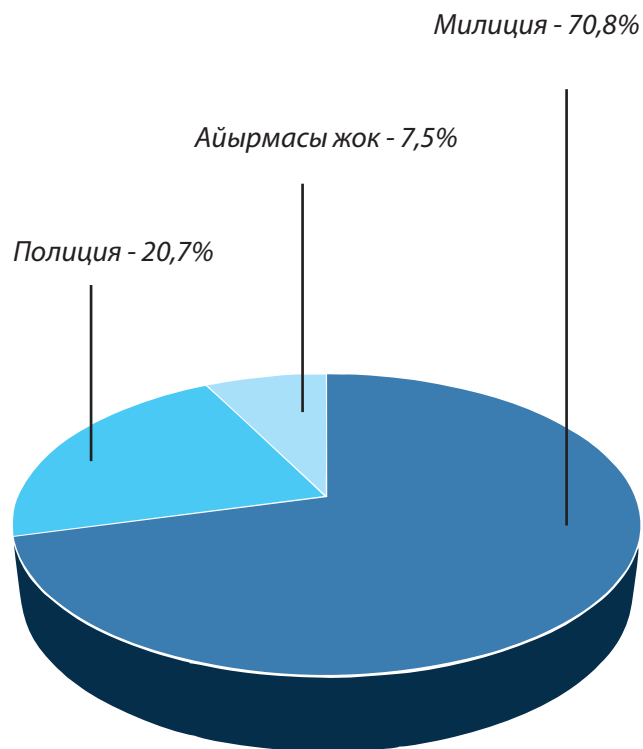
§3. АТАЛЫШЫН ТАНДОО

Бул параграф келечектеги укук коргоо органдарынын аталышына байланыштуу жарандардын күтүүлөрүн чагылдырат. Респонденттерге суроо жооптордун варианттары менен берилген, андан кийин өз жоопторун түшүндүрүп берүүгө мүмкүнчүлүк берилген.

Суралгандардын көпчүлүгү мурдагы аталышын калтырууга таянышат - 70,8%. Сурамжылоонун катышуучулары өз жоопторун түшүндүрүп жатып, мындай аталыш Кыргызстандын жарандарына көнүмүш болуп калгандыгын белгилешкен. Суралгандардын бир бөлүгү аталышын өзгөртүү ири каражатты талап кылат деп эсептейт. Кээ бирөөлөр “полиция” деген сөздү батыш менен байланыштыраарын, ошол эле кезде милиция деген “ата мекендик” сөз деп белгилешкен.

Суралгандардын “полиция” аталышынын талапкерлери - 21,7%. Алар, полицияда ишке болгон көз караш башка, атынын өзгөрүшү менен жаңылануулар болушу керек деп эсептешет. Кээ бир респонденттер башка мамлекеттерде алда качан полиция форматына өткөндүгүн белгилешкен. Алардын ою боюнча, атын өзгөртүп жана тиешелүү реформаларды жүргүзгөн кезде, чет мамлекеттердин укук коргоо органдары менен кызматташуу, жалпы базаны түзүү жана мыйзамдарды жана кодекстерди жалпы стандарттарга алып келүүгө жеңил болот.

Суралгандардын 7,5% милиция менен полициянын ортосунда айырма деле жоктугун, ал эми

аталышын өзгөртүү укук коргоо органдарынын ишинин сапатына эч деле таасир этпейт деп эсептешет.

Бул параграфта чагылдырылган изилдөөлөрдүн жыйынтыктары “милиция” деп аталышы көпчүлүк респонденттерге артыкчылык экенин көрсөттү. Бул маселе боюнча жарандардын консервативдик көз карашы, “полиция” деген сөз батыш менен байланыштыраарын, постсовет-

тик аймактын жарандарына көнүмүш эместиги менен түшүндүрүлөт. Ошол эле кезде, респонденттердин жоопторунда биринчи кезекте укук коргоо органдарынын ишинин сапатынын жогорулашына болгон зарылдыктар байкалып, аталышы боюнча маселе экинчи орунда калган.

«Ийкемдүүлүк жана адамгерчилик, анткени, эгер адам адам боюнча калса, ал дайыма адамга жардам берет. Ал акча сурабайт. Ал баардык адамдар мыйзам алдында бирдей деп түшүнөт».

Аял, 32 жашта, Ош ш.

«Мыйзам баарынан өйдө турушу керек жана алар үчүн кайсы бир мыйзамды бузуу өз энесинин жаагына чаап жиберүү менен теңелиши керек».

Эркек, 37 жашта, Чүй областы

§4. КЕЛЕЧЕКТЕГИ МИЛИЦИЯ КЫЗМАТКЕРИНИН БЕЙНЕСИ

Бул параграф – милиция кызматкерлеринин тышкы келбети жана жүрүм-туруму, аялдардын жана этникалык азчылыктардын бар болушу, ошондой эле келечекте укук коргоо органдарынын кызматкерлерин тандоого болгон артыкчылыктар жарандардын күтүүлөрү боюнча изилдөөлөрдүн жыйынтыктарына арналган.

Милиционердин келбети жана жүрүш-турушу боюнча күтүүлөр

Респонденттерге милиционердин келбети жана жүрүм-турумундагы башкы сапаттар кандай болушу керек деген суроолор берилген. Жооптордо 37,4% (боорукердик, адамгерчилик, акыл, акыйкаттык ж.б.у.с.) жеке сапаттарды айтышкан. 35,2% мүнөздөмө сырткы келбети жана физикалык абалына (жарашыктуу форма, спорттук дене-түзүлүш, сымбаттуу, тартылган ж.б.у.с.) байланыштуу болсо, 27,4% мүнөздөмө кесиптик сапаттарына (мыйзамдарды билүү, адамдар менен сүйлөшө билиши, ыкчамдуулук, үлгүлүү жүрүм-турум ж.б.у.с.) байланыштуу айтылган.

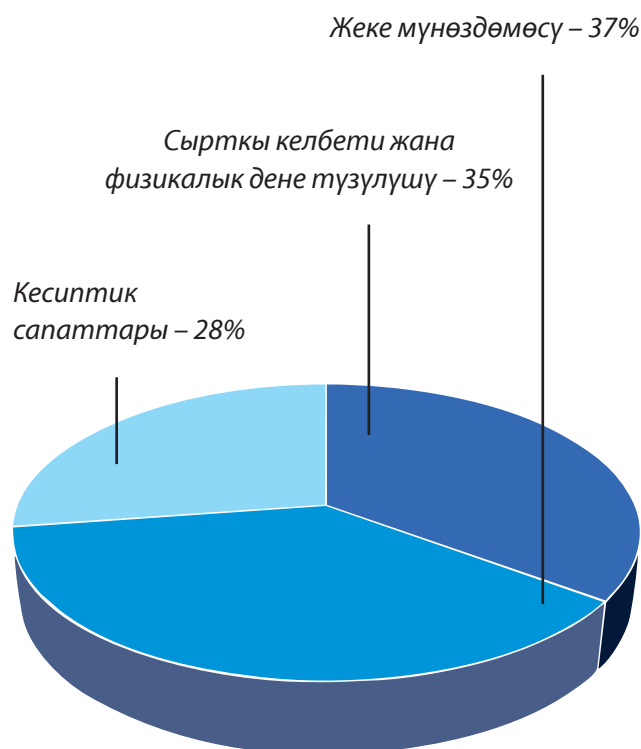
Милиционердин тышкы келбети боюнча жоопторун түшүндүрүп жатып респонденттер, атайын милиция формасынын маанилүүлүгүн белгилешкен. Айрым респонденттердин ою боюнча атайын кийим психологиялык таасир берет, ошондой эле адамдар формачан кызматкерлерге көбүрөөк ишеним көрсөтүшөт. Булардын баары унаага да тиешелүү - алар атайын таанылуучу белгилерге ээ болуш керек.

Суралгандардын көпчүлүгү милициянын формасы таза, жарашыктуу жана ыңгайлуу болуш керек деп эсептешет.

«Менин көз алдыма Дядя Степанын элеси келет³. Башкача айтканда милиционер тыкан, формачан болуш керек. Ал эми физикалык дене түзүлүш ага жардам бериш жана кылмышкерди кармаш үчүн керек».

Аял, 60 жашта, Ош ш.

3 Дядя Степа – Сергей Михалковдун ырындагы оң каарман (1954-ж.). Милиционер болуп иштейт, адамдарга жардам берүүгө даяр, боорукердиги, узун бою менен айырмаланат. 1964-ж. чыгарманын негизинде «Дядя Степа – милиционер» деген мультфильм тартылып, Дядя Степа советтик милиционердин идеалдуу мүнөзү болуп калган.

Ошондой эле, респонденттер милиционерлер жеткиликтүү физикалык дене түзүлүшкө ээ болушу керек, мисалы, жарандарга жардам берүүдө жана кылмышкерлерди кармоодо маанилүү деп эсептешет.

Спорттук дене түзүлүш, ашыкча салмаксыз, тыкан деген мүнөздөмөлөр көбүрөөк жолугуп жатты. Милиция кызматкери ээ боло турган жеке мүнөздөрдөн мыйзамга баш ийүү, кесипкөйлүк, сылыктык, акниеттүүлүк, маданиятуулук, тарбиялуулук, ийкемдүүлүк, адамгерчилик, акыйкаттуулук, сабаттуулук көп белгиленген.

Айрым респонденттер олуттуулук жана катуулук сапаттарын айтышкан, аны милициядан “коркуп туруш керек” деп түшүндүрүшкөн. Суралгандардын башка бир бөлүгү, тескерисинче, милиционердин сырткы келбети коркунуч эмес, “ишеним алып келиши” керек деп эсептейт.

Милициядагы аялдардын катышуусу боюнча күтүүлөр

Келечекте милицияда аялдардын катышынын көбөйүшү мүмкүн экендиги тууралуу изилдөөнүн катышуучуларынын пикирлери бөлүндү.

Суралгандардын көпчүлүгү (57,2%) аялдардын санынын көбөйүшүн колдошот. Респонденттер аялдар сылык, маданияттуу, акыйкаттуу жана коррупцияга көп ыктабаганын белгилешкен. Ошондой эле суралгандар, аялдардын, жаштардын жана балдардын көйгөйлөрү менен эркектер жеткиликтүү иштей албагандыгын көрсөтүшкөн. Бул себепти милициянын катарында аялдарды көбөйтүүнү 17,6 % аташкан.

«Аял милиционерлер бардыгы менен оңой тил табышат, алар менен иштөө жеңил. Анан да бизде көп жабыр тарткандар кыздар, ал эми кыздар аялдарга оңой ачылышат».

Аял, 48 жашта, Бишкек ш.

Ошол эле кезде айрым респонденттер, аялдар ишинде чоң коркунучтар болбой турган орундарды ээлеш керек деп эсептешет.

«Аялдардын катышын көбөйтсө болот, бирок көп эмес. Албетте, аялдар кайгуул кызматта, коомдук жайларда, кеңселерде керек, бирок, кылмышкерлерди издеп, кармоодо алар алсыздык кылат».

Эркек, 35 жашта, Ош областы

Респонденттердин башка бир бөлүгү милициянын ишин жалаң гана эркектин жумушу деп 7,6% эсептейт. Дагы 16,8% аялдардын азыркы катышы бизди канааттандырат, ушул бойдон калтыруу керек деп эсептейт. Бул себептердин ичинен көбүрөөк аталганы, эркектерге салыштырмалуу физикалык жактан алсыздыгы жана коомдогу аялдардын гендердик ролу белгиленген. 0,8% бул суроого жооп бере алышкан жок.

«Мен дин туткан адаммын, ошондуктан милициянын катарында аялдар болбошу керек деп эсептеймин».

Эркек, 27 жашта, Ош ш.

Келечектеги милициянын этникалык курамы боюнча күтүүлөр

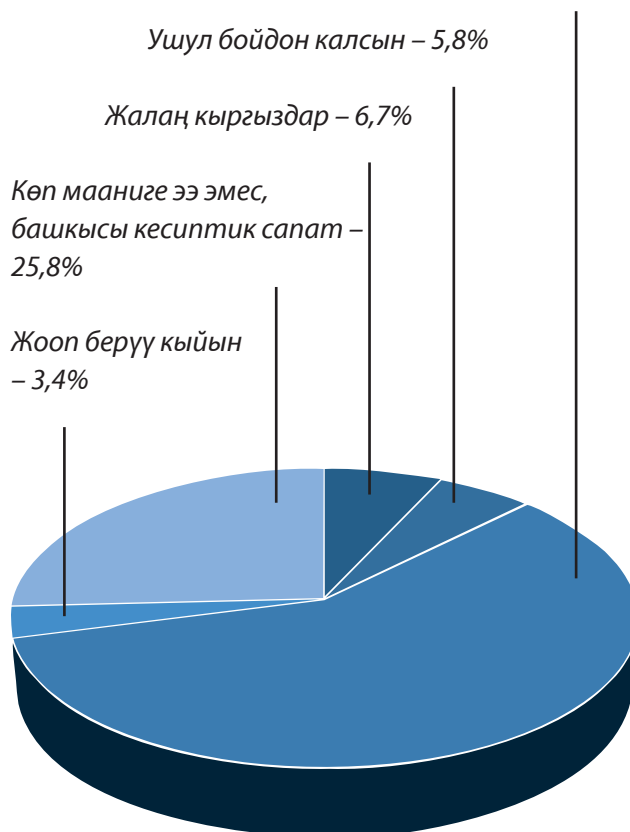
Сурамжылангандардын көпчүлүгү милициянын курамы көп улуттуу болуш керек дегенге 58,3% ыкташат. Респонденттердин ою боюнча түрдүү этникалык топтор жашаган аймактарда этникалык ар түрдүүлүктү көбөйтүү зарыл.

«Кыргызстан көп улуттуу мамлекет болгондуктан, бул жерде кандайдыр бир чектөө коюуга болбойт, эгер бул адам таза жана акыйкат кызмат кылгысы келсе, ар ким анын улутуна карабай кызмат кыла алат».

Эркек, 35 жашта, Чүй областы

Сурамжылангандардын чейрегинен ашыгы (28,5%), улуту маани бербейт, башкысы- кесиптик сапаты деп белгилешти. Бирок милицияда жалаң кыргыздар гана иштеши керек дегендер да болду, мындай жооп бергендер 6,7%.

Көп улуттуу курам – 58,3%

Келечектеги милиция кызматкерлерин тандоодогу артыкчылыктар

Респонденттерге милициянын кызматына талапкерлердин кандай сапаттарына биринчи кезекте көңүл бөлүү керек деген суроолор берилген. Суралгандардын 40,5% талапкерлердин билиминин жана квалификациясынын, 31,7% адамдын моралдык сапаттарын (абийирдүүлүк, принципалдуулук, акыйкаттык ж.б.) 14,5% - бою, салмагы, спорттук формасы - физикалык абалынын маанилүү деп белгилешти. 13,3% эл менен иштөө жана сүйлөшө алуу жөндөмүн маанилүү деп эскеришти.

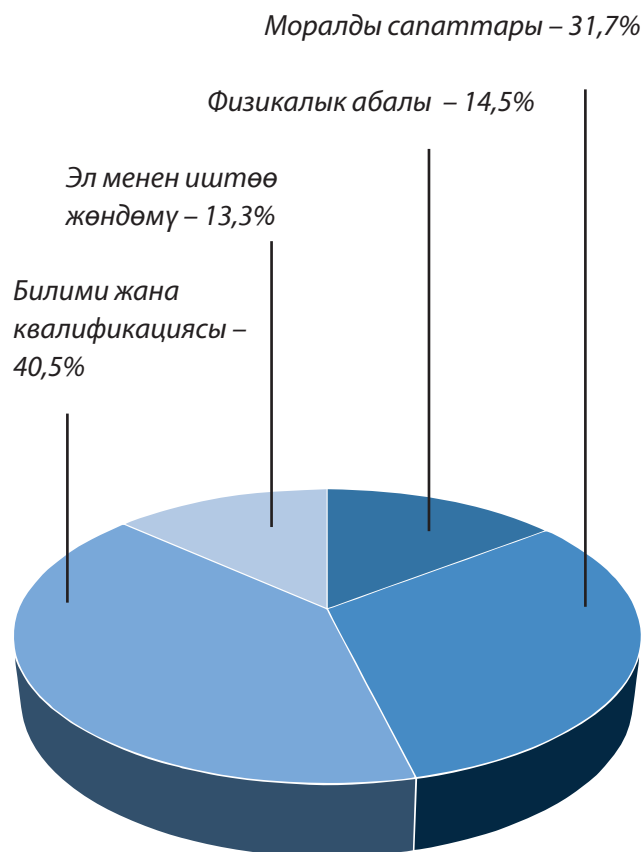
«Калк менен иштөө тажрыйбасы, уюштуруу жөндөмү, элдин көйгөйлөрүн билүү, ар-бир жаранга жеткиликтүү болуу, эл менен иштеги болгон өз ара түшүнүк. Артист да, юрист да болуу керек».

Аял, 37 жашта, Ош областы

«Дайындоодо алардын билимине, тарбиясына, сырткы келбетине жана физикалык формасына кароо керек. Ошондой эле талапкердин ден-соолугунун чыңдыгына көңүл буруу зарыл».

Эркек, 59 жашта, Чүй областы

Келечектеги милициядан күтүүлөргө байланышкан бардык суроолордо респонденттер кызматкерлердин квалификациясы менен билим деңгээлинин маанилүүлүгүн бөлүп көрсөтүшкөн. Респонденттердин көпчүлүгү милициянын катарында аялдардын жана этникалык азчылыктардын катышын көбөйтүү жөнүндө ойлорун билдиришкен. Күтүүлөрдүн салымдуу бөлүгү милиционерлердин физикалык абалдарына байланышкан.

Төмөнкү мүнөздөмөлөр баарынан көп жолу эске салынды: билими, мыкты физикалык форма, абийирдүүлүк, кесипкөйлүк, мыйзамдарды билүү жана сактоо, сабаттуулук, сылыктык, психологиялык туруктуулук, сый мамиле, жатыктык, акыйкаттык.

Изилдөөлөрдүн жүрүшүндө, милиция кызматкерлерин тандоодо жеке сапаттарын эске алуу зарылдыгы айтылды. Жарандар принципалдуу, акыйкат, сылык жана ийкемдүү кызматкерлерди көргүсү келет. Адамдар үчүн дагы маанилүү болуп, жатыктык, эл менен иштөө жөндөмү, психологиялык туруктуулук сыяктуу сапаттар аталды. Мындай күтүүлөр, кадр тандоо системасындагы кайра куруунун жана келечектеги милиция кызматкерлерин эл менен тыгыз өз ара аракеттенүүгө окутуу зарылдыгын көрсөттү.

§5. КЕЛЕЧЕКТЕГИ МИЛИЦИЯНЫН ИШМЕРДИГИНИН БАГЫТТАРЫ БОЮНЧА КҮТҮҮЛӨР

Бул параграф жарандардын түздөн-түз милиция ишмердигинен күткөндөрүнө байланышкан суроолорду ачып көрсөтөт. Изилдөөлөрдүн жүрүшүндө, ишмердигинин багыттарынын артыкчылыгына байланышкан, анын ичинде жашоочулар милициянын ишмердигинин келечектеги күн тартибине зарыл деп эсептеген көйгөйлөрдү киргизүү маселелери көтөрүлдү.

Респонденттерге келечектеги милициянын ишинин багыттарынын маанилүүлөрүн беш баллдык шкала менен баалоо сунуш кылынган, анда 1 эң маанисиз функция, ал эми 5 – эң зарыл функция. Анан орточо балл эсептелген. Суралгандардын көз карашы боюнча, көбүрөөк маанилүү багыт-

тар деп жол коопсуздугун камсыздоо (4,88), экстремизм менен күрөшүү (4,88), кыйынчылыкты жараткан өспүрүмдөр жана жашы жете электер менен иштөө (4,83), адамдарга жардам берүү (4,83) эсептелет.

Багыты	Орточо балл	1 балл
Жол коопсуздугун камсыздоо	4,88	90,8%
Экстремизм менен күрөш	4,88	88,3%
Кыйынчылыкты жараткан өспүрүмдөр жана жашы жете электер менен иштөө	4,83	86,7%
Адамдарга жардам берүү	4,83	85,0%
Уюшкан кылмыштуулук менен күрөшүү	4,82	85,0%
Баңгизаттары жана психотропук заттардын таралышына каршы туруу	4,82	86,7%
Кылмыштардын бетин ачуу	4,80	84,2%
Коомдук жайларда коопсуздукту сактоо	4,80	84,2%
Жашоочулар менен өз ара аракеттенүү	4,78	81,7%
Алдын алуу жана үйдөгү зордук-зомбулукка көңүл бөлүү	4,68	75,8%
Укук бузууларды алдын алуу	4,68	75,0%

Келечектеги милициядан күтүүлөрүн баарынан ЖАКШЫ жактарын чагылдырган фотосүрөттөр

Респонденттерге келечектеги милициянын ишмердигин сүрөттөрдүн жардамы менен мүнөздөө сунушталган. Сурамжылоонун катышуучулары, алардын ою боюнча, келечектеги милициядан алардын күтүүлөрүн жакшы же жаман жагынан чагылдырат деген сүрөттөрдү тандашкан.

Респонденттер келечектеги милициянын мүнөзүнө туура келет деп өспүрүмдөр менен иштөөнү (№2), ДСМЧ адамдарга жардам берүү (№8), калк менен кызматташуу (№5) тандашкан. Адамды күч менен кармоо тартылган сүрөттү (№3) 8,3% респонденттер келечектеги милицияга ылайыксыз деп 7,5% эсептешти.

№2
44,2%

№8
21,7%

№5
20,0%

№3
8,3%

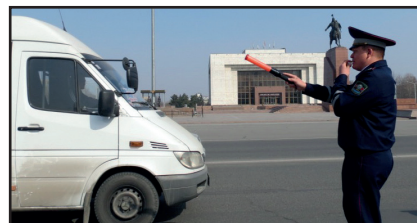
№6
0,8%

№1
1,7%

№7
0,8%

№4
1,7%

№9
0,8%

Келечектеги милициядан күтүүлөрүн баарынан ЖАМАН жактарын чагылдырган сүрөттөр

Баарынан жаманы, респонденттердин пикири боюнча, келечектеги милицияны коррупция чагылдырылган фотосүрөттү (№9), митингди кууп таратуу (№1) менен мүнөздөштү.

Фотографиялар	Респонденттердин тандоосу (%)
№ 9	65,8%
№ 1	24,2%
№ 3	7,5%
№ 6	1,7%
№ 5	0,8%

Көңүл бөлө турган коопсуздук маселелери (баардык региондор)

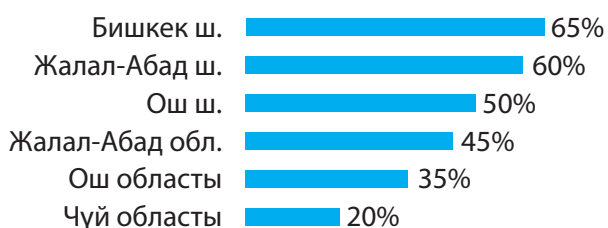
Респонденттерге келечекте өзгөчө көңүл бөлө турган, алардын жериндеги экиден көп эмес коопсуздукту белгилөө сунуш кылынган.

Алардын 25% коррупцияны, 14,1% баңгилик менен аракеттикти, 11,4% - жол-транспорт кырсыктарын белгилешкен.

Коррупция

Аймактык деңгээлде коррупция маселелери көбүрөк тынчсызданууну жараткан Бишкек (65%) жана Жалал-Абад (60%) шаарлары болду. Баарынан аз эскерилген Чүй областынын жашоочуларынын арасында (20%) болду.

Мал урдоочулук

Мал урдоочулук Жалал-Абад шаарында, Чүй жана Жалал-Абад областтарында келечекте чечүүгө артыкча маселе катары аталды. Ошону менен бирге Чүй областынын көрсөткүчтөрү жогору (25%).

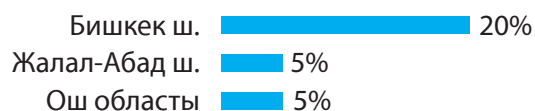
Жол-транспорттук кырсыктар

ЖТК маселелери менен көбүнчө Чүй областында жана Бишкек шаарында тынчсызданышат (30%), ошол эле кезде Жалал-Абад областында бул көйгөй аз эскерилген (10%).

Кыз ала качуу

Кыз ала качууга байланышкан тынчсызданууну Бишкек жана Жалал-Абад шаарларынын, Ош областынын жашоочулары билдиришкен. Изилдөөгө камтылган башка региондордо бул көйгөй аталган эмес. Ошону менен бирге Бишкекте эн чоң көрсөткүчтөр - 20%.

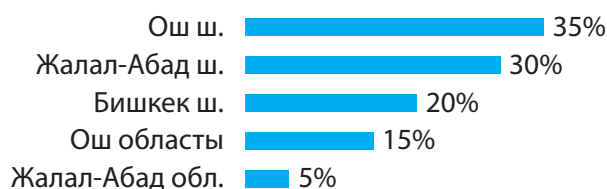
Мектеп рэкети

Мектеп рэкети көйгөйү Жалал-Абад областында көбүрөөк айтылат (35%), ал жөнүндө Ош областында эң аз сөз кылышкан (10%).

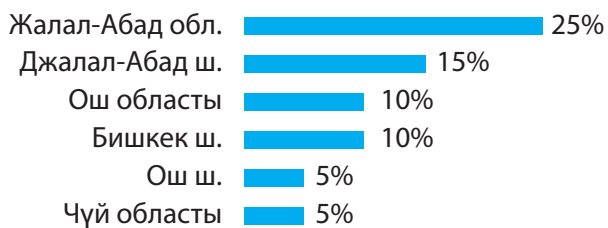
Радикализм/экстремизм

Тыюу салынган экстремисттик агымдардын таралышы боюнча көйгөйлөр Чүй областынан башка, баардык камтылган региондордун респонденттери тарабынан белгиленген. Көбүрөөк сөз кылган респонденттер Ош (35%) жана Жалал-Абад (30%) шаарында катталган. Баарынан аз тынчсыздангандар Жалал-Абад областында (5%).

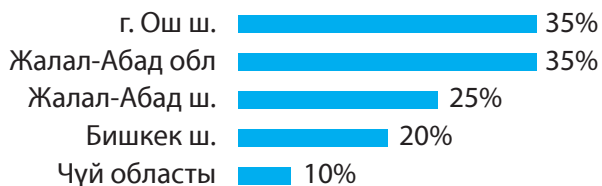
Бейбаштык

Бейбаштык жөнүндө Жалал-Абад областында (25%) көбүрөөк айтышкан, Ош шаарында жана Чүйдө мындай эскертүүлөр (5%) аз болгон.

Баңгилик жана аракеттик

Баңгилик жана аракеттик көйгөйлөрү менен Ош шаары жана Жалал-Абад областынын (35%) жашоочулары тынсызданат. Аз көрсөткүч Чүй областы боюнча, бул көйгөйдү 10% респонденттер гана көрсөтүшкөн.

Үй-бүлөлүк зомбулук

Ош шаары жана Ош областынын респонденттеринин арасында үй-бүлөлүк зомбулук (30%) бөлүп көрсөтүлгөн. Аз санда эскертилген жер бул Жалал-Абад шаары (5%).

Шаар жана айыл жергеси боюнча маалыматтар

Шаардык жана айыл жергесиндеги маалыматтар айырмаланат. Мисалга, коррупция, радикализм/экстремизм, ЖТК жана кыз ала качуу көйгөйлөрүн, изилдөөгө камтылган айылдарга караганда шаарларда көбүрөөк аташкан. Айыл жерлеринде мал уурдоочулук, уурулук жана мектеп рэкети жөнүндө көбүрөөк сөз кылышкан.

■ Шаар жергеси ■ Айыл жергеси

Шаарлар боюнча кээ бир көйгөйлөрдүн рейтингги

■ Жалал-Абад ш.
■ Ош ш.
■ Бишкек ш.

Областтар боюнча кээ бир көйгөйлөрдүн рейтингги

■ Жалал-Абад областы
■ Ош областы
■ Чүй областы

Жарандардын көз карашы боюнча милициянын келечектеги ишинин негизги багыттары болуп, жол коопсуздугун сактоо, экстремизм менен күрөшүү, кыйынчылыкты жараткан өспүрүмдөр жана жашы жете электер менен иштөө, адамдарга жардам көрсөтүү эсептелет. Калк үчүн артыкчылык көйгөйлөрдүн ичинде – коррупция, баңгилик жана аракечтик, жол-транспорт кырсыктары бар.

Региондордун алкагында, адамдар коопсуздуктун ар кандай көйгөйлөрүн артыкчылык деп эсептешет. Бирок, респонденттер бардык жерлерде биринчи кезекте милиция коррупция көйгөйүнө

көңүл бурушу керек деп жооп беришкен. Мындай жооптордун бөлүнүшү, респонденттер коррупция маселесин милициянын ичиндеги системалык көйгөй катары карагандыгы менен байланышкан. Бул, укук коргоо органдарынын мүнөзү жана учурдагы ишине байланышкан башка суроолорго алынган жооптор менен тастыкталган. Коррупция менен күрөшүү милициянын түз милдеттерине кирбегени менен, кызматкерлердин арасындагы коррупцияны жок кылууга багытталган, ИИО системасында кайра түзүүлөрдүн зарылдыгы жөнүндө изилдөөлөрдүн жыйынтыктары белгилейт.

ТЫЯНАКТАР ЖАНА ЭЛЕСТЕТИЛГЕН БЕЙНЕНИ ЧЫНДЫККА АЙЛАНТУУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ

Респонденттердин ар кандай суроолорго берген жоопторун салыштыруулар көрсөткөндөй, эл арасында сервистик-багытталган милицияга суроо талап өсүп жатат. Кылмыштуулук жана экстремизм менен күрөшүү, жол коопсуздугун камсыздоо сыяктуу салттуу милдеттерди аткаруу менен бирге, укук коргоочулардан эл жардам жана коргоону күтөт.

Суралгандардын көпчүлүгү милициянын иши менен кылмыштардын жабырлануучулары же ЖККББнын инспекторлору токтоткон автоунаалардын айдоочулары болуп кезигишкен. Фокус-топтордун катышуучулары МЫӨ менен болгон байланыштын төмөнкү деңгээлин белгилешкен, чынында, так ушул кызмат, милиция менен элдин ортосундагы өз ара аракеттенүүлөрдүн алгачкы звеносу болушу керек.

Алынган маалыматтар айтып тургандай, жабырлануучулар менен болгон милициянын ишинин негизинде, ошондой эле коомдук жана жол коопсуздугун камсыз кылуусунан калктын көпчүлүк бөлүгүнүн көз карашы курулат. Бул тыянактар менен виктимологиялык изилдөөлөрдүн (ICVS 2015⁴, ICVS 2019⁵) жыйынтыгын салыштыруу, укук коргоочулар системасы менен жолугуудан качуунун бир себеби, кылмыштын жабырлануучулары милицияга кайрылууну каалабагандыгын тастыктап турат. **БИРИНЧИ СТРАТЕГИЯНЫН пайда болушу мыйзам ченемдүү: кылмыш-жаза процесстеринин ушул тараптардагы ишин жакшыртуу жабырлануучуга жана күбөлөргө да зарыл.** Алар ИИО менен өз ара аракеттенүүдөн коркпошу керек. Стратегия, адам тиешелүү жолугушууларга короткон, кайрылгандарга сыйды камсыз кылган, конфиденциалдуулукту, укуктар боюнча маалымдоо жана иштин негизги этаптары жөнүндө ж.б. процедураларды женилдетүүнү жана убакытты кыскартышы мүмкүн. Арыздарды кароонун сапаты жөнүндө пикирлерди эске ала турган, ИИО ишмердигин баалоо системасын кайра кароо маанилүү болуп турат.

4 «Жарандык союз». Коомдук коопсуздук боюнча эл аралык изилдөө. Бишкек, 2015. URL: <https://reforma.kg/media/post/postpdf/2018-06-09-1934749430.pdf>

5 Кыргыз Республикасынын улуттук статистикалык комитети, UNODC. Бишкек шаарында жана пилоттук жаңы конуштарда виктимологиялык изилдөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча отчет. Бишкек, 2019.

Милициянын катарындагы коррупция, мыйзамдуулукту жана адам укуктарын бузуулар респонденттер тарабынан чечүүнү талап кылган көйгөй катары кабыл алынат. Ошол себептен, бул алардын түздөн-түз милдеттерине кирбесе дагы, жарандар милициянын ишинин артыкчылык багыттарын коррупция менен күрөшүүдөн көргүсү келет. Бул муктаждыкты эсептөө үчүн **ЭКИНЧИ СТРАТЕГИЯ сунуш кылынат: ички иликтөө кызматынын форматын кайра иштеп чыгуу.** Укук коргоо органдарынын катарындагы абийирсиз кызматкерлерди аныктоо жана тазалоо үчүн анын көбүрөөк көз карандысыздыгын камсыз кылуу керек.

ҮЧҮНЧҮ СТРАТЕГИЯ жол жана коомдук коопсуздукту камсыз кылуу боюнча кызматтарды реформалоо менен байланышкан. Адамдар, ушул милдеттерди аткаруучу кызматтар чагылдырылган фотосүрөттөрдү тандоого ыктуу. Бишкек шаарында кайгуулдук милиция долбоорун ишке ашыруу боюнча чечим⁶ кабыл алынышы менен, кызматтын курамын жаңылоо мүмкүнчүлүгү эле пайда болбой, калкка укук коргоо кызматын сунуштоо багытындагы милдеттерди кайра карап чыгууга шарт түзүлдү.

Адамдар теске салуучу милицияга караганда, жардам берүүчү милицияны көргүсү келгенин изилдөөлөр көрсөттү. Бул милициянын жаңы моделин түзүүнү талап кылат. Мындай моделин апробациясы баш калаада башталгандыгын белгилей кетишибиз керек. Эгер милициянын жаңыланган моделин киргизүү ийгиликтүү болсо, аны республиканын башка аймактарына таратуу зарыл. Атайын окутуунун, коррупциялык көрүнүштөрдү жеңүү, адамдарга жардам берүүнүн маселесинин эсебинен милдеттерин кеңетүү, баалонун тиешелүү талаптарын киргизүү чаралары каралышы керек. Зарыл милдеттердин катарында - кайгуул милициясынын ишине заманбап стандарттарын иштеп чыгуу.

6 «Бишкек шаарынын аймагында коомдук тартипти жана жол кыймылынын коопсуздугун камсыз кылуу пилоттук долбоорун ишке ашыруу, ошондой эле «Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин ишмердигин уюштуруудагы айрым маселелер жөнүндөгү 9-ноябрь, 2017-ж. №734 КР Өкмөтүнүн Токтомуна» өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө КР Өкмөтүнүн Токтому. 29-апрель, 2019-ж. №198.

МЫӨ, ички ведомстволук инструкцияларга ылайык өзү тейлеген аймакта калк менен ишенимдүү, түз байланышты түзгөн кызмат боло алган жок. Изилдөө көрсөткөндөй, коомдук топтордун өкүлдөрү мунун себептеринин бири деп кызматкерлердин бул категориясынын арасындагы тез-тез алмашууларды эсептешет. Ошол эле кезде, ЖӨБ өкүлдөрү менен аймактагы айрым маселелерди чечүүдө МЫӨ менен өз ара аракеттенүүлөрдүн жакшыргандыгы белгиленген. МЫӨ ишиндеги кемчиликтер тажрыйбада адат болуп калган ыкмаларды кайра карап чыгууну талап кылат. Атап айтканда, бул кызматкерлерди аймактарда үч жылдан кем эмес мөөнөткө бекитүү менен, алдын алуу иштерин күчөтүп, тартип бузуулар жана анын бетин ачуу боюнча протокол түзүүлөрдүн негизинде баалоо критерийлеринен баш тартуу абзел. **Муну менен, эл алдындагы милициянын отчеттуулугу жана өз ара аракеттенүүсү, биргелешкен коопсуздук⁷ – ТӨРТҮНЧҮ СТРАТЕГИЯ байланышкан.** Ошондой эле бул стратегия, калк жана жергиликтүү бийликтин органдары аркылуу милицияны баалоо системасын өнүктүрүүнү сунуштайт. Ал үчүн мыйзамдык шарт түзүлгөн: 2015-жылы өкмөт тарабынан ИИО ишмердигин комплекстүү баалоо негиздери кабыл алынган⁸, бирок, иш жүзүндө тышкы баалоо алсыз ишке ашууда.

Адамдар ар түрдүү суроолорго жооп берип жатып, ИИО кызматкерлеринин жеке жана кесиптик сапаттарына жогорку талаптарды коюун изилдөөлөрдүн жыйынтыктары көрсөттү. Кызматкерлер ийкемдүү, физикалык жактан кубаттуу, билимдүү ж.б. болушу керек деген жөнөкөй билдирүү менен буга жетүүгө мүмкүн эмес. Мындан тышкары, адамдар ИИО негизги көйгөйлөрдүн ичинен кадрларды тандоо, даярдоо, жылдыруу боюнча системалуу көйгөйлөрдү, ошондой эле жеке курамдын алсыз потенциалын көрүшөт. Ошондуктан, тандоонун сынактык тартибин камтыган, иштеги көзөмөл жана түрдүү

көз караштын сапатын баалоо, ж.б. калктын пикири менен эсептешүүчү механизмдерди киргизүү менен, **кадр иштерин өнүктүрүүчү стратегия – БЕШИНЧИ СТРАТЕГИЯ** сунуш кылынат. Беделдүү чаралардан баштап, айлык акыларын көбөйтүү, социалдык жана укуктук кепилдиктерине чейин, кызматтын кадыр-баркын жогорулатуучу чараларды ойлоноу зарыл.

Көпчүлүк респонденттер милиционерлердин тышкы келбети маанилүү экендигин айтышып, кызматкерлер сыртынан жарашыктуу көрүнүштө жана мыкты физикалык формада болушу зарыл экендигин белгилешкен. Физикалык параметрлерге туура келбеген кызматкерлерди четтетүү мезанизми бул АВК болуп эсептелет. Бирок иш жүзүндө, көбүнчө мыкты физикалык абалы жок кызматкерлер кызматта калышат, алардын зарыл учурларда кылмышкерлерге жооп бере ала тургандыгы, коопсуздукту камсыз кылууга жөндөмү жарандардын күмөнүн жаратат. Демек, кадрларды тандоодо жана жылдырууда, өзгөчө тышкы кызматтарда бул зарыл болгон, физикалык формасы эске алына турган, ушундай системаны куруу керек. Бул маселени биринчи кызматка алып жатканда эле эмес, учурдагы кызматкерлер үчүн да, алардын иштеген жылдарына карбай эске алуу зарыл.

Жынысы боюнча кодулоо көпчүлүккө байланыштуу болбосо да, калктын кайсы бир бөлүгүнө актуалдуу көйгөй экендигин изилдөөлөр көрсөттү. Ошону менен бирге, эркектерге караганда аялдар көбүрөөк милицияга кайрылуунун теңсиздигин белгилешет. Социалдык топтордун өкүлдөрүнө милициянын бирдей кароо жөндөмү жөнүндө сөз кылганда, респонденттер буга өтө сын көз менен карашты. Буга аярлуу катмар катары бөлүнгөндөр аз камсыз болгондор, жаштар, этникалык азчылыктардын өкүлдөрү белгиленди. Көпчүлүк респонденттер кызматкерлердин катарында аялдардын жана этникалык азчылыктардын катышын көбөйтүү тууралуу ойлорун билдиришти. Улуттардын өкүлдөрүнүн жана аялдардын кызматка кирүүсүнө жана кызматтык өсүүгө шарттарды түзүү да **бешинчи стратегиянын бөлүгү** болушу мүмкүн. Бул дагы, жашоочулардын түрдүү топторунун ишинин өзгөчөлүгүн чагылдыруучу окутууга кошумча программаларды киргизүүнү талап кылат.

7 Тең коопсуздук – коопсуздукту биргелешип камсыздоо – бул милиция менен элдин ортосунда диалогду жана социалдык өнөктөштүктү, отчеттуулук менен кайтарым байланыштын реалдуу механизмдерин өрчүтүү, өз жамаатында коопсуздукту камсыздоого жарандардын катышуу мүмкүнчүлүктөрүн илгерилетүү стратегиясы.

8 “Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарынын ишин комплекстүү баалоонун негиздери жөнүндө жобону бекитүү тууралуу” КР Өкмөтүнүн 2015-жылдын 24-февралындагы № 81 Токтому

СУНУШТАР

1-СТРАТЕГИЯ.

Кылмыштан жапа чеккендерди, күбөлөрдү жана шектүүлөрдү кошуп, жарандар менен иштөөнүн заманбап ыкмаларын өнүктүрүү

- 1.1. ИИМ кылмыштардын жабырлануучулары жана күбөлөр менен иштөө үчүн кызматтарга (нөөмөт бөлүмдөрү үчүн, тергөөчүлөргө, МЫӨ, ж.б.) жаңы стандарттарды (инструкциялар) бекитүүнү сунуш кылат. Алар, суракка алуу убактыларын чектөө, сылык мамиле, арызды кароонун жүрүшү тууралуу маалымдоону кошуп, мыйзамдардан келип чыккан өз ара аракеттенүүлөрдүн эрежелерин ачып көрсөтмөк.
- 1.2. ИИМ жабырлануучулардан жана күбөлөрдөн кайра салма байланышты жана баалоонун механизмдерин киргизүүнү сунуш кылат. Мисалга, кызматкер өзүн кандай кармагандыгы, ал сый мамиле жасадыбы, мыйзамды жана убакыттын мөөнөтүн сактадыбы ж.б. билүү үчүн милиция менен өз ара аракеттенген адамдарды анонимдүү сурамжылоо сыяктуу куралдарды пайдалануу сунушталууда. Онлайн куралдарды пайдалануу. Кайсы бир кызматкер жана бөлүм боюнча тыянактар аларды сыйлоого же кызматтык териштирүүлөргө алып келиши мүмкүн, ал эми системалык көйгөйлөр ачыкка чыкса, системалык өзгөртүүлөр киргизилиши керек.
- 1.3. Үй-бүлөлүк жана сексуалдык зомбулуктан жабыр тарткандар, аялдар менен иштөөнү жакшыртууда, ИИО психологдор жана социалдык кызматкерлер аркылуу байланышты түзүп, биргелешкен инструкцияларды иштеп чыгуу жана жабырлануучуларга жардам берүүчү ар кандай ведомстволордун өкүлдөрүн ал боюнча окутуу зарыл. Бул ИИО катарында аялдардын катышынын көбөйүшүн, ошондой эле жынысына карабай, аракеттеги кызматкерлерди систематикалык түрдө окутууну камтышы зарыл. ИИО бөлүмдөрүнүн ишмердигин баалоодо, жабырлануучу аялдар менен сый жана натыйжалуу иштөө жөндөмдүүлүгү ИИМде эске алынышы керек.
- 1.4. ИИМ алдында жабырлануучулар менен өз ара аракеттенүүнүн сапатын көзөмөлдөө боюнча бөлүмдү түзүү. Ал ИИМ Башкы штабынын алдында өзүнчө бөлүм болуп, же ИИО реформалоо боюнча бөлүмдүн милдеттерин кенейтүү (штаттык бирдиктерин көбөйтүү менен) эсебинен ачылышы мүмкүн. Ошону менен бирге бөлүмдүн тапшырмаларына, кемчиликтерди аныктап кайсы бир кызмат адамдарын жазалоо эмес (бул ИИК милдетине кирет), окутуу жана системалуу өзгөртүүлөрдү киргизүү үчүн чечимдерди иштеп чыгуу кирет.
- 1.5. ID жана мобилдик телефондун номери аркылуу верификация системасында жана КЖБРга уланган онлайн-сервис (мисалга, e-gov.kg) аркылуу кылмыштардын жасалышы тууралуу арыздарды калтыруу боюнча жарандарга мүмкүнчүлүктөрдү түзүү. Маалыматтардын корголушун камсыз кылуу талап кылынат. Аталган чара өкмөт тарабынан ишке ашырылышы мүмкүн.

2-СТРАТЕГИЯ.

Ички иликтөө кызматын реформалоо

- 2.1. Өкмөткө ИИК көз карандысыздык берүү жана күчөтүү сунушталат. Бул ИИК баардык кызматкерлерин тандоодо сынактык тартипти киргизүүнү, жетекчилигин сынактык тандоо менен чектелген мөөнөт – 3жылга дайындоо талап кылынат.
- 2.2. Өкмөткө ИИО мыйзамдуулукту сактоосу жана натыйжалуулугу боюнча ИИК жылдык отчетун, анын ичинде коомчулук үчүн ачык көчүрмөсүн чыгаруу менен жарыялап туруу тажрыйбасы сунуш кылынууда.

СУНУШТАР

3-СТРАТЕГИЯ.

Кайгуул милициясынын моделинин өнүгүшү

- 3.1. Жогорку Кеңешке жана өкмөткө, жарандык көзөмөл жана жыйынтыктарын жарыялоо элементтери менен, Бишкек шаарынын ИИББ боюнча милициянын кайгуул кызматынын Башкармалыгын түзүү жөнүндө пилоттук долбоорду ишке ашыруу боюнча көзөмөлдүн жогорку деңгээлин камсыздоо сунуш кылынат.
- 3.2. ИИМге кайгуул милициясынын ишине учурдун талабындагы стандарттарды (инструкция) кабыл алуу сунушталат, ал нускамалар так аныкталган участкаларда кайгуулдук кылууга, 102 чакырууларына тез жооп бере алган, чукул учурларда адамдарга жардам бере турган ж.б. арналышы керек. Жаңы стандарттарды иштеп чыгуу жарандык коомдун жана көз карандысыз эксперттердин катышуусу менен өтүүсү зарыл.
- 3.3. Өкмөткө жана ИИМге, башкалар менен кошо укук коргоо кызматын көрсөтүү сапатына байланышкан, 102 телефону менен чакырууларга жооп берүү убактысы жана коомдук ишеним деңгээли боюнча критерийлерди да камтыган баалоонун системасын кабыл алуу сунушталууда.
- 3.4. Өкмөткө пилоттоонун жыйынтыгы боюнча, кайгуулдук милициянын моделин Кыргызстандын башка аймактарына да жайылтуу мүмкүнчүлүгүн кароо сунушталат.

4-СТРАТЕГИЯ.

Биргелешкен коопсуздукту/социалдык өнөктөштүктү өнүктүрүү: өз ара аракеттенүү жана отчеттуулук

- 4.1. Өкмөткө, бул чөйрөдөгү аймактык актуалдуу көйгөйлөрдү чечүү максатында милициянын, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун, КААБ жана коомчулуктун аракетин бириктирүү үчүн, укук бузуулардын алдын алуунун жана коомдук коопсуздук маселелерин биргелешип пландоонун куралдарын иштеп чыгуу жана киргизүү сунушталат. Аталган багыт, азыркы кезде ИИМде иштелип чыгып жаткан укук бузуулардын алдын алуу жаатындагы мамлекеттик саясаттын концепциясында чагылдырылышы мүмкүн.
- 4.2. Өкмөткө өлкөдө толугу менен жана аймактарда милициянын натыйжалуулугунун негизги индикатору катары коомчулуктун ишениминин деңгээлин пайдалануу сунуш кылынат. Ага курал катары социологиялык сурамжылоолорду колдонуу керек.
- 4.3. Жогорку Кеңешке аймактарда ИИО ишмердигинин натыйжалуулугун баалоо боюнча ыйгарым укуктуу ЖӨБ (кеңештерге) өкүлчүлүктүү органдарына мыйзам менен бекитип берүү сунушталууда. Ошону менен бирге, баалоону өткөрүүнүн алгоритмин методикалык колдонмодо ачып берүү сунушталууда. КААБ, ТЖМЭШ жана башка катышуучулар жеринде милициянын иши жөнүндө маалыматтын булактары болушу мүмкүн.
- 4.4. Жогорку Кеңешке премьер-министрдин жылдык отчетун угуу мезгилинде укуктук тартипти жана коомдук коопсуздукту камсыз кылуу жаатында өкмөттүн ишин баалоо тажрыйбасын жакшыртуу сунушталууда. Мамлекеттин стратегиялык максаттарга жетүүсүнө, Улуттук өнүгүү стратегиясы сыяктуу ж.б. документтерде белгиленген жана Калктын күтүүлөрүнө жараша ИИО иштөө мүмкүнчүлүгү менен байланышкан критерийлер пайда болушу керек.

СУНУШТАР

5-СТРАТЕГИЯ.

Кадр саясатын өнүктүрүү жана окутуу

- 5.1. Өкмөткө ИИО кызматкерлерине (саясий кызмат орундарынан башкага) сынактык тандоо киргизүү сунушталат. Ошону менен бирге, жарандык адамдарга (сырткы кызматтарга) кирүүгө бирдей мүмкүнчүлүк берген ачык жана ички (укук коргоо тажрыйбасы бардыгын талап кылган кызмат орду) сынак болуп бөлүнүшү керек.
- 5.2. ИИМге ИИО кызматкерлерине жеке баа берүү системасын кайра кароо сунушталат. Ошону менен бирге, жашоочулардын түрдүү топторунун (мисалга, тергөөчүлөр үчүн – жабырлануучулардын жана күбөлөрдүн, МЫӨ жана МКК үчүн – жалпы жашоочулардын) пикирлерин эске алуу механизмин чагылдыруу маанилүү. Ошондой эле, баалоонун жыйынтыктарына ички сынактын алкагында кадрдык чечимдердин байланыштары камсыз кылынышы керек.
- 5.3. Өкмөткө, коррупциялык көрүнүштөрдүн жоктугу, объективдүүлүк, көз карандысыздыкка байланыштуу, АВКдан өтүүдө жана физикалык тесттерди тапшыруу системасында көз карандысыз функционалдык анализ өткөрүү сунушталат. Бул изилдөөлөр, кайра түзүүлөрдү ишке киргизүү үчүн ал гана эмес айрым функцияларын аутсорсингге бергенге чейин негиз болушу керек.
- 5.4. ИИМге, ИИО учурдагы кызматкерлерине жана ишке биринчи жолу кирип жаткандарга укук бузууларды алдын алуу жана жашоочулар менен өз ара аракеттенүү боюнча курстарын ИИМ Академиясынын жана РОБтун окуу программаларына киргизүү сунушталат. Мында, элдердин ар түрдүү топтору менен өз ара аракеттенүүнүн өзгөчөлүктөрү ачылышы керек, ал эми темаларды белгилөө кызматкерлердин пикирлерин жана криминалдык абалдын талдоосун эске алуунун негизинде болуу керек.

Фотографиялардын булактары

4, 35 - бет - kaktus.media / Сергей Карякин
19 - бет - АКИpress
29 - бет - Вечерний Бишкек

«Жарандык союз» коомдук бирикмеси, 2020

kg@reforma.kg
www.reforma.kg

